

ÜLERIIGILISE PLANEERINGU „EESTI 2050“

I. KÜLADE JA HAJAASUSTUSE ETTEPANEKUD

Mis on ÜRP2050-s hästi

ÜRP2050 on oluline ja vajalik strateegiline dokument, mis:

- seab selged eesmärgid ruumilise arengu suunamiseks
- rõhutab elukeskkonna kvaliteeti
- käsitleb kliimamuutusi ja kestlikkust
- toob esile rohevõrgustiku ja ruumisäästlikkuse olulisuse

Dokumendi tugevuseks on:

- väärtuspõhine lähenemine
- süsteemne käsitus
- pikaajaline vaade

Mida ÜRP2050 ei kajasta piisavalt

Praktilise elu kogemusest lähtuvalt ilmnevad olulised lüngad:

- **hajaasustuse ja maaelu eripära ei ole piisavalt arvesse võetud**
- **olemasolevat** ruumistruktuuri ei käsitleta piisava väärtusena
- suurte taristuobjektide mõju ei käsitleta tervikuna
- kohaliku liikumise ja elukeskkonna toimimine ei ole otsustes määrav
- digitaristu arendamine on jäetud turupõhiseks
- taastuvenergia arendamise ruumilised mõjud (nt tuulepargid) ei ole piisavalt reguleeritud

PÕHISÕNUM

👉 ÜRP2050 peab tagama, et:

olemasolev toimiv ruum – asustus, liikumised ja elukeskkond – on väärtus, mida ei tohi kahjustada ega asendada arenduste käigus

👉 ning eriti:

hajaasustuse kaitse tähendab elu ja arengu võimalikkuse säilitamist maal, mitte ainult olemasolevate hoonete taluvuse piiri määramist.

TEEMAPÕHISED ETTEPANEKUD

◆ 1. Väärtuspõhisus ja otsustusloogika

Olukord	ÜRP2050 rõhutab väärtuspõhisust, kuid ei anna piisavalt selgeid juhiseid, kuidas väärtusi konfliktolukorras kaaluda.
Probleem	Praktikas: arendushuvid kaaluvad sageli üles elukeskkonna väärtused <ul style="list-style-type: none">• kogukonna vajadused ei ole otsustamisel määravad
Mõju	<ul style="list-style-type: none">• olemasolev elukeskkond halveneb• usaldus planeerimisprotsessi vastu väheneb
Vajadus	Luu selge väärtuste kaalumise loogika.
Ettepanek	Lisada ÜRP-sse põhimõte, et: olemasolev elukeskkond, liikumisteed ja kogukonna sidusus on võrdsed väärtused riiklike arendushuvidega

◆ 2. Hajaasustus ja segakasutus

Olukord	Hajaasustus toimib Eestis elujõulise ruumimudelina.
Probleem	Planeerimine kaldub linnalise loogika ülekandmisele maapiirkonda
Mõju	<ul style="list-style-type: none">• tekivad monofunktsionaalsed alad• väheneb maaelu elujõulisus
Vajadus	Tunnustada hajaasustust eraldi ruumimudelina.
Ettepanek	<ul style="list-style-type: none">• toetada elamise ja töötamise koosmõju• vältida magalatüüpi arendusi maal

◆ 3. Kohalik liikumine ja sidusus

Olukord	Kohalik liikumine on hajaasustuses eluline vajadus .
Probleem	Üleriigilised taristud: katkestavad olemasolevaid liikumisteed <ul style="list-style-type: none">• ei arvesta jalakäija ja kergliiklejaga
Mõju	<ul style="list-style-type: none">• Sundautostamine, teekondade pikenemine• kogukondade killustumine
Vajadus	Käsitleda kohalikku liikumist elukeskkonna osana.
Ettepanek	<ul style="list-style-type: none">• säilitada olemasolevad liikumisteed• tagada nende asendamine taristu rajamisel

◆ 4. Suurte taristuobjektide tervikvastutus

Olukord	Suured taristuobjektid (nt RB, maanteed) muudavad ruumilist struktuuri.
Probleem	<ul style="list-style-type: none">• Tagajärgede kinnimaksmine jäetakse KOV-le• puudub tervikvastutus
Mõju	<ul style="list-style-type: none">• elukeskkond halveneb• liikumisvõrgustik laguneb
Vajadus	Terviklik vastutus taristu arendajale ja riigile.
Ettepanek	kõik mõjud (sh kergliiklus, läbipääsud) lahendatakse sama projekti raames

◆ 5. Olemasoleva ruumistruktuuri väärtustamine

Olukord	Eestis on olemas toimivad: <ul style="list-style-type: none">• raudteed• külastruktuurid• liikumisvõrgud
Probleem	Uusi lahendusi eelistatakse ebaproportsionaalselt olemasolevale toimivale ja uue arendus toimub olemasoleva arvelt sellega arvestamata.
Mõju	olemasolev süsteem nõrgeneb
Vajadus	Tunnustada olemasolevat kui strateegilist ressursi. Uue juurde arendamisel arvestatakse täiendava koostoimivusega.
Ettepanek	eelistada toimiva olemasoleva säilitamist ja arendamist uuele, kui selle terviklikult väljaarendamiseks ei ole piisavalt ressursse

◆ 6. Digitaristu kui baastaristu

Olukord	Digitaristu on hädavajalik elu ja ettevõtluse jaoks.
Probleem	<ul style="list-style-type: none">• areng on turupõhine• hajaalad jäävad katmata
Mõju	<ul style="list-style-type: none">• piirkondlik ebavõrdsus• maaelu nõrgenemine
Vajadus	Üleriigiline planeerimine.
Ettepanek	<ul style="list-style-type: none">• määrata lairiba baasvõrk riiklikult• tagada katvus kogu Eestis

◆ 7. Tuuleenergia ja hajaasustuse kaitse

Olukord	Tuuleparkide mõju ulatub mitme kilomeetri raadiusesse.
Probleem	<ul style="list-style-type: none">• arvestatakse ainult olemasolevaid hooneid• ei arvestata arenguvõimalust
Mõju	<ul style="list-style-type: none">• uute elamute rajamine muutub võimatuks• piirkondade areng peatub
Vajadus	Kaitsta elu võimalikkust piirkonnas, mitte ainult olemasolevaid maju.
Ettepanek	<ul style="list-style-type: none">• vältida piiranguvööndite teket• arvestada tulevast arengut• kaitsta iga elukohta

◆ 8. Mets ja maastiku sidusus

Olukord	Mets on oluline ökoloogiline ja ruumiline süsteem.
Probleem	Lageraie: <ul style="list-style-type: none">• killustab maastikku• nõrgestab rohevõrgustikku
Mõju	<ul style="list-style-type: none">• elurikkuse vähenemine• maastiku degradeerumine
Vajadus	Pikaajaline metsahoid.
Ettepanek	<ul style="list-style-type: none">• eelistada püsimetsandust lageraiele

KOKKUVÕTE

☞ Käesolevad ettepanekud ei muuda ÜRP2050 põhisuunda, vaid aitavad tagada, et:

- ruumilised otsused arvestavad kogu Eesti territooriumi
- see arvestaks maaelu tegelikkusega säilitades seal toimiva elukeskkonna
- see ei jääks pelgalt deklaratiivseks
- olemasolevad väärtused ei kaoks uute arenduste kõrval
- areng ei toimuks kohalike kogukondade arvelt
- ei hävitataks seda ruumi, mis on juba praegu ÜRP kohane

Eesti ruumiline areng ei saa olla tasakaalus, kui maaelu toimimine ja arenguvõimalus ei ole päriselt kaitstud.

II. TÄIENDUSED ÜRP2050 TEKSTI

(Ettepanekud peatükkide kaupa koos selgitustega)

◆ 2.1 Kvaliteetne ruum ja väärtuspõhisus

Lisada alapunkt:

(x) **Ruumiliste otsuste tegemisel lähtutakse väärtuste kaalumise põhimõtetest, kus olemasolev elukeskkond, toimivad liikumised ja kogukondade sidusus on käsitletud võrdväärse väärtusena riikliku arendushuvi kõrval.**

Selgitus:

Praktikas ei ole väärtuspõhisus jõudnud otsustusreeglitesse. Taristu- ja arendusotsustes ei ole kohaliku elukeskkonna toimimine olnud määrav tegur, mis on viinud olemasolevate toimivate süsteemide halvenemiseni. Selge kaalumispõhimõte aitab vältida väärtusruumi muutumist deklaratiivseks.

Kogukonna roll ruumiotsustes

Lisada alapunkt:

(x) **Ruumiliste otsuste tegemisel tagatakse kohalike kogukondade varajane ja sisuline kaasamine, eriti otsustes, mis mõjutavad otseselt nende elukeskkonda.**

Selgitus:

Praeguses praktikas jõuab info kogukondadeni sageli hilises etapis, kui otsused on sisuliselt juba tehtud. See vähendab usaldust ning ei võimalda kasutada kohalikku teadmist parimate lahenduste leidmiseks.

Kogukonna kaasamise kohustus

Kogukonna kaasamine ei ole üksnes protseduuriline nõue, vaid eeltingimus toimiva ja kestliku ruumilise lahenduse saavutamiseks.

Lisada alapunkt:

(x) **Töötatakse välja ja rakendatakse mehhanismid, mis tagavad kogukondade varajase ja kohustusliku kaasamise ruumiotsuste tegemisel ning välistavad oluliste otsuste vastuvõtmise ilma kogukonna sisulise osaluseta.**

Selgitus:

Ilma selge kaasamismehhanismita jääb kaasamine formaalseks. Varajane ja kohustuslik kaasamine aitab ennetada konflikte, parandada otsuste kvaliteeti ning tagada lahenduste sobivus kohaliku elukeskkonnaga.

◆ 2.2 Maahõive hierarhia uute tehisalade vähendamiseks

Lisada lause:

Uute taristuobjektide kavandamisel eelistatakse olemasolevate koridoride ja võrgustike kasutamist ning olemasoleva ruumistruktuuri säilitamist ja arendamist.

Selgitus:

Olemasolev asustus ja liikumisvõrgustik on kujunenud pikaajaliselt ning toimivad. Uute paralleelsete süsteemide rajamine suurendab maahõivet ja nõrgestab olemasolevaid struktuure, mis on vastuolus ruumisäästlikkuse põhimõttega.

◆ 2.3 Maa ja ruumi kooskasutus**Lisada lause:**

Hajaasustuses soodustatakse elamise, tootmise ja ettevõtluse ruumilist kooskasutust, vältides monofunktsionaalse maakasutuse kujunemist.

Selgitus:

Hajaasustuses on elamine ja töötamine olnud ajalooliselt seotud talumajapidamistes. Linnalise monofunktsionaalse planeerimisloogika ülekandmine maapiirkonda vähendab elujõulisust ning suurendab liikumisvajadust.

Kohalik ressurss ja ettevõtlus**Lisada alapunkt:**

(x) Loodusressursside kasutamisel, sealhulgas metsade majandamisel, soodustatakse kohaliku lisandväärtuse loomist ning eelistatakse lahendusi, mis toetavad kohalikku ettevõtlust ja tööhõivet.

Selgitus:

Ressursside väljaviimine piirkonnast ilma kohaliku kasuta vähendab maapiirkondade arenguvõimalusi. Kohapealne väärindamine toetab elujõulist ja mitmekesist ruumilist arengut.

◆ 3.3 Tugevatel keskustel põhinev asustus**Lisada alapunkt:**

(x) Hajaasustuse piirkondades toetatakse kohapealset elamist ja töötamist ning soodustatakse kodulähedast ettevõtlust.

Selgitus:

Hajaasustuse püsimine sõltub võimalusest siduda elukoht ja töökoht. Ilma selleta suureneb sundpendelränne ja väheneb piirkondade elujõulisus. Seda toetab ka terviklikult väljaarendatud lairibavõrk.

◆ 3.3.2 Teenuste kättesaadavus**Lisada alapunkt:**

(x) Riik toetab keskuste ja asulate vahelise ühistranspordi sidusust, tagades ühenduste jõudmise asulate keskustesse ning sidumise jalgikäidava avaliku ruumiga.

Selgitus:

Ühistranspordi väärtus sõltub selle seotusest reaalse elukeskkonnaga. Ainult liikumiskoridoridel põhinev ühendus ei taga teenuste tegelikku kättesaadavust.

◆ 3.3.3 Raudtee kui asustuse selgroog

Lisada alapunkt:

(x) **Olemasoleva Tallinn-Rapla-Türi-Viljandi raudtee säilitamine ja arendamine. Lelle-Pärnu liinil reisirongi taaskäivitamine.**

Selgitus:

Olemasolev Tallinn-Rapla-Türi-Viljandi toimiv raudtee on riigi liikuvusele ja elujõule tunduvalt olulisem, kui rajatav Rail Baltic (RB), mille jaamad asuvad asulatest eemal. Praeguse raudtee jaamad on kujunenud asustuse liikuvuskeskusteks koos pargi-ja-reisi süsteemiga. On väga oluline, et ÜRP50 otsesõnu seda asulatega hästi seotud raudteed kindlalt väärtustaks ja kaitseks. Meil on juba üks kogemus, kus Lelle – Pärnu raudteeliin on RB ootuses jäetud unarusse ja liiklusest välja.

◆ 3.6 Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud

Lisada lause:

Rohevõrgustiku toimivuse hindamisel arvestatakse arenduste kumulatiivset mõju ning välditakse mitme suure mõjuga objektide koondumist samasse piirkonda.

Selgitus:

Üksikprojektide hindamine ei näita tegelikku mõju. Mitme suure arenduse koosmõju võib põhjustada rohevõrgustiku killustumise ja pöördumatud keskkonnamuutused.

Riigimetsade majandamine ja kogukonna roll

Lisada alapunkt:

(x) **Metsade majandamisel eelistatakse püsimeetsanduse põhimõtteid ning välditakse ulatuslikke lageraieid.**

Selgitus:

Lageraie killustab maastikku, nõrgestab rohevõrgustikku ja vähendab elurikkust. Püsimeetsandus aitab säilitada metsa kui toimiva ökosüsteemi ning toetab pikaajalist keskkonna- ja elukeskkonna kvaliteeti.

Lisada alapunkt:

(x) **Riigimetsa majandamisel arvestatakse kohalike kogukondade vajaduste ja eesmärkidega ning valitakse metsamajandamise viis, mis on kooskõlas piirkonna elukeskkonna ja kogukonna ootustega.**

Selgitus:

Riigimetsad paiknevad sageli vahetult kogukondade eluruumis ning nende majandamine mõjutab otseselt inimeste igapäevast elukeskkonda. Kui metsamajandamine ei arvesta kohalike vajadusi, tekivad konfliktid ning halveneb elukeskkonna kvaliteet.

Lisada alapunkt:

(x) **Riigimetsadest saadava puidu kasutamisel eelistatakse võimalusel kohalikke ettevõtteid, toetades seeläbi piirkondlikku ettevõtlust ning vähendades transpordikoormust.**

Selgitus:

Kohalikule töötlemisele suunamine aitab tugevdada maapiirkondade majandust, vähendab transpordist tulenevat keskkonnamõju ning toetab ruumiliselt tasakaalustatud arengut.

◆ 3.7 Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus**Lisada alapunkt:**

(x) Kõik uued planeeritavad teede ja raudteede taristuobjektid peavad säilitama või asendama olemasolevad kohalikud liikumisteed ning tagama jalakäijate ja kergliiklejate liikumisvõimalused.

Lisada lause:

Taristu kavandamisel käsitletakse kohalikke liikumisteed ja igapäevase liikumise võimalusi elukeskkonna olulise osana, sõltumata liiklusmahtudest.

Selgitus:

Hajaasustuses on liikumine hajus ja ei kajastu liiklusloendustes, kuid on eluliselt vajalik. Ilma nende põhimõtetest katkestatakse toimivad liikumisteed ja suureneb sundautostamine.

◆ 3.7.3 Jalgsi ja rattaga liikumine**Lisada alapunkt:**

(x) Riik hoolitseb nii asulate kui hajaasustuse kõigi sõiduteede ja raudteede arendamisel, et taristuobjektide mõlemad ääred, samuti nende tihe ületamisvõimalus moodustab olulise osa jalakäijate ja kergliiklejate liikumisteedade võrgustikust, sh pääsudest eri teenuste ja ühistranspordipeatusteni. See on oluline alus kogu avaliku ruumi sidususele ning seeläbi mitmekesise asustuse ja teenuste elujõulisusele ning kestikule liiklemisele kogu riigis.

Selgitus:

Suuremaid kiirusi võimaldavad ja selleks ohutust tagavad taristuobjektid ei tohi muutuda barjääriks. Tegu on senises praktikas teede ja raudteede kavandamise olulise puudujäägiga, milleta ÜRP põhimõtted ei toimi. Läbitavus on sidusa elukeskkonna ja teenuste kättesaadavuse eelduseks.

◆ 3.8 Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu**Lisada alapunkt:**

(x) Kiire elektroonilise side kättesaadavus käsitletakse baastaristuna ning selle arendamine toimub üleriigilise ruumilise planeerimise alusel.

Lisada lause:

Riik määrab lairiba baasvõrgu ruumilise paiknemise, tagades võrgu jõudmise kõikide pühasustusega piirkondadeni.

Selgitus:

Turupõhine arendus katab eelkõige tihealasiid ja jätab hajaalad kõrvale. Üleriigiline planeerimine võimaldab tagada tasakaalustatud arengu ja vältida digilõhet. Kiire elektroonilise side kättesaadavuse tagamine võib vähendada liiklemise, sh pendelrände vajadust.

◆ 3.2 Kliimamuutused ja -mõjud

(või 3.8 Tehniline taristu – vastavalt sobivale paigutusele)

Tuuleenergia arendamine

Lisada alapunkt:

- (x) Tuuleenergia arendamine toimub viisil, mis ei kahjusta olemasolevate kodude, külade ja hajaasustuse elukeskkonda ega takista nende edasist arengut.**
- (x) Tuuleparkide kavandamisel lähtutakse põhimõttest, et kaitset vajab iga olemasolev elukoht sõltumata asustuse tihedusest.**
- (x) Tuuleparkide rajamine ei tohi tekitada ulatuslikke piiranguvööndeid, mis välistavad uute elamute, ettevõtete või kogukondlike objektide rajamise.**
- (x) Tuuleparkide kavandamisel arvestatakse piirkonna tulevast arenguvõimalust ning hinnatakse kumulatiivset mõju koos teiste suurte ruumimõjuga arendustega.**

Selgitus:

Kaasaegsete tuulikute mõju ulatub mitme kilomeetri raadiusesse. Kui arvestatakse ainult olemasolevaid hooneid, kuid mitte mõju piirkonna edasisele arengule, võib tulemuseks olla piirkondade elujõu kadumine. ÜRP peab kaitsma mitte ainult olemasolevaid elanikke, vaid ka elu jätkumise võimalust piirkonnas.

◆ Soovitus lisada ptk 3.7 juurde

Suurte taristuobjektide tervikvastutus

Lisada alapunkt:

- (x) Suurte taristuobjektide kavandamisel ja rajamisel tagatakse tervikvastutus nende ruumilise mõju eest.**
- (x) Kõik vajalikud leevendus- ja kompensatsioonimeetmed, sealhulgas kohalikud teed ja kergliiklusteed, kavandatakse ja viiakse ellu sama taritusobjekti projekti raames.**

Selgitus:

Praeguses praktikas kanduvad taristuobjektide mõjud kohalikele omavalitsustele, kellel puuduvad vahendid nende lahendamiseks. See viib kohaliku liikumissüsteemi lagunemiseni ja elukeskkonna halvenemiseni.
